

کتابخانه نقد الهیات سیاسی

جلد سوم

ظهور لویاتان اسلامی

(تکوین نظریه دولت مدرن در قفه سیاسی شیعه)

نویسنده: محمد قوچانی

نقاشی جلد: هادی حیدری

گرافیک و طراحی: رضا دولت‌زاده

طراحی جلد: شهرام هادی

ویرایش: منوچهر نظری

امور فنی: محمد علی رودشتی

امور چاپ: حسین میرزایی

چاپ سوم: زمستان ۱۴۰۰

تیراژ: ۵۰۰ نسخه

قیمت: ۱۲۰ هزار تومان

چاپ: نگارنقش صحافی: گلستان

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۸۹۲۲-۲۹-۲

شابک: دوره: ۹۷۸-۶۰۰-۸۹۲۲-۲۷-۸؛ ۹۷۸-۶۰۰-۸۹۲۲-۲۵-۴

تلفکس: ۰۲۱ ۲۲ ۵۶ ۳۴ ۵۸ (+۹۸)

همراه: ۰۹۹۰ ۳۷ ۱۲۰ ۱۸ (+۹۸)

ایمیل: SaraeiPublication@Gmail.com

با همکاری نشریه مجله‌ی ملی ایران

سرشناسه: قوچانی، محمد، ۱۳۵۵ -
عنوان و نام پدیدآور: ظهور لویاتان اسلامی: پژوهشی تاریخی در تکوین نظریه دولت مدرن
در فقه سیاسی شیعه / محمد قوچانی.
مشخصات نشر: تهران: سرایی، ۱۴۰۰.
مشخصات ظاهری: ۳۲۸ ص.: مصور (بخشی رنگی)؛ (۵/۱۴۰۵/۲) م.م.
فروست: کتابخانه نقد الهیات سیاسی؛ ۳.
شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۸۹۲۲-۲۹-۲

وضعیت فهرست نویسی: فیبا
یادداشت: عنوان دیگر: ظهور لویاتان اسلامی (تکوین نظریه دولت مدرن در فقه سیاسی شیعه).
یادداشت: کتابنامه: ص. ۳۰۸.
عنوان دیگر: پژوهشی تاریخی در تکوین نظریه دولت مدرن در فقه سیاسی شیعه.
موضوع: شیعه و سیاست -- ایران -- تاریخ

Shi'ah and politics -- Iran -- History

علوم سیاسی (فقه)

(Political science (Islamic law

ولایت فقیه -- ایران

Wilayat al-faqih -- Iran

اسلام و دولت -- ایران -- تاریخ

Islam and state -- Iran -- History

فقهاء شیعه -- دیدگاه دربارهٔ سیاست

Faqlhs, Shiite -- Views on shi'ah and politics*

اسلام و سیاست -- ایران -- تاریخ

Islam and politics -- Iran -- History

تجددگرایی (اسلام) -- ایران

Islam modernism -- Iran

رده بندی کنگره: BP۲۲۹

رده بندی دیویی: ۲۱۷/۵۲

شماره کتابشناسی ملی: ۷۶۴۳۶۶۴

اطلاعات رکورد کتابشناسی: فیبا

فهرست

دیباچه ۱۱

درآمد: از شیخ الاسلام تا ولی فقیه

گزارشی اجمالی تأسیس نهاد دین در ایران: سازمان مرجعیت شیعه ۱۵

فصل اول

مکتب خراسان: ولایت یا فقاقت؟

جریان‌شناسی حوزه علمیه مشهد از مکتب تفکیک تا انجمن حجتیه

پیش‌گفتار: انجمن حجتیه؛ فرزند مکتب تفکیک ۳۰

۱. سه شکاف تاریخی در مذهب شیعه ۳۱

۲. ظهور میرزامهدی اصفهانی؛ تولد مکتب معارف خراسان ۳۴

۳. شیخ محمود حلبی؛ شاگرد خاص میرزای اصفهانی ۳۶

۴. انتقال آموزه‌های مکتب خراسان به روشنفکری مذهبی ۳۸

۵. آموزه‌های تفسیری مکتب خراسان: تفسیر انقلابی از قرآن ۴۱

۶. مکتب خراسان و انقلاب اسلامی: نفی مبارزه سیاسی ۴۳
۷. بازآفرینی مکتب خراسان: قرائت انقلابی از مکتب تفکیک ۴۵
۸. انجمن حجّتیّه به مثابه جناح محافظه کار مکتب خراسان ۵۰
۹. انجمن حجّتیّه: تلاش برای نفوذ پس از انقلاب اسلامی ۵۳
۱۰. مکتب خراسان نوین و بازگشت به اصل؛ مانیفست الحیاة ۵۵
۱۱. رشک حکمت یونان به مکتب خراسان ۵۸

فصل دوم

مکتب اصفهان: ولایت فقیه؛ گذار از نظریه به نهاد

[تبارشناسی نظریه حکومت اسلامی: از حکمت متعالیه تا حوزه علمیه اصفهان]

- پیش گفتار: اقالیم چهارگانه شیعه ۷۲
- گفتار ۱. دوره تأسیس: پیوند حکومت و حوزه: حکمت و شریعت ۷۴
- ۱-۱. هجرت از لبنان به اصفهان ۷۶
- ۱-۲. حوزه فلسفی اصفهان: ترمیزی حکمت متعالیه ۷۶
- ۱-۳. حکمت متعالیه و حکومت مرعشی ۷۸
- ۱-۴. افول حکومت صفویه، افول حوزه اصفهان ۸۰
- گفتار ۲. دوره تثبیت: تلاش برای حفظ حکمت در کنار حکومت ۸۱
- ۲-۱. آیت الله جهانگیرخان قشقایی: حکیم موسیقی دان ۸۲
- ۲-۲. حاج آقا رحیم ارباب؛ حکیم فقیه ۸۵
- ۲-۳. آیت الله محمدجواد غروی؛ حکیم دگراندیش ۸۸
- گفتار ۳. دوره انتقال: هجرت از اصفهان به قم ۸۹
- ۳-۱. ظهور رضاخان: تثبیت دو مکتب قم و تهران ۹۰
- ۳-۲. برخورد با حوزه اصفهان: انتقاد پهلوی از صفوی؟ ۹۱
- ۳-۳. هجرت علمای مکتب اصفهان به قم: مرجعیت عامد آیت الله بروجردی ۹۲
- ۳-۴. هجرت علمای مکتب اصفهان به قم: ۹۴
- آیت الله منتظری نقطه وصل دو مکتب ۹۴
- ۳-۵. هجرت علمای مکتب اصفهان به قم: ۹۸
- آیت الله صالحی نجف آبادی فقیه منتقد، مجتهد مورخ ۹۸
- گفتار ۴. روشنفکری درون دینی؛ میراث مکتب اصفهان ۱۰۱
۱. اصل حکمت ۱۰۱
۲. اصل معرفت ۱۰۱

۳. اصل عدالت ۱۰۱
۴. اصل وحدت ۱۰۲
۵. اصل حکومت ۱۰۲
۶. اصل انتقاد ۱۰۲
۷. اصل اجتهاد ۱۰۳

فصل سوم

مکتب قم: گذار از فقه سنتی به فقه سیاسی
جریان‌شناسی حوزه علمی قم در مواجهه با ولایت فقیه
[بررسی موردی پدیده جامعه مدرسین]

پیش‌گفتار:

دولت به مثابه انسان مصنوعی:

توماس هابز چه می‌گوید و به چه کار ما می‌آید؟ ۱۰۸

گفتار ۱. از اصلاح طلبی فقهی تا دولت فقهی

[بررسی موردی دارالتبلیغ اسلامی و مجله مکتب اسلام] ۱۱۱

۱-۱. در میانه اصلاح طلبی فقهی و محافظه‌کاری سیاسی ۱۱۳

۱-۲. اراکی‌ها و آذری‌ها ۱۱۳

۱-۳. مکتب اسلام: ارگان اصلاح‌طلبان حوزه علمی قم ۱۱۶

۱-۴. مکتب تشیع: ارگان انقلابیون حوزه علمی قم ۱۱۷

۱-۵. تأسیس دارالتبلیغ اسلامی قم و تضاد دو اندیشه سیاسی ۱۱۸

۱-۶. چگونه دارالتبلیغ اسلامی به دفتر تبلیغات اسلامی تبدیل شد؟ ۱۲۲

گفتار ۲. از سوسیالیسم فقهی تا روشنفکری فقهی

[بررسی موردی دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمی قم و مجله حوزه] ۱۲۵

۲-۱. مشهدی‌ها و قمی‌ها ۱۲۷

۲-۲. انتشار مجله حوزه؛ روشنفکری فقهی چگونه متولد شد؟ ۱۲۸

۲-۳. روشنفکران فقهی و مسأله دولت مدرن ۱۳۱

۲-۴. نظریه دولت‌گرایی اسلامی: اولویت حکومت‌مندی و عدالت اجتماعی ۱۳۵

۲-۵. نظریه اجتهاد پویا، انقلاب در فقه ۱۳۷

۲-۶. تفکیک فقه سنتی از فقه جواهری ۱۳۸

- ۱۴۰..... ۲-۷. تلاش برای پی‌ریزی دانش اقتصاد اسلامی؛ مسأله بورس و بانک
- ۱۴۲..... ۲-۸. نظریه فقه سیاسی: تدوین ولایت فقیه
- ۱۴۳..... ۲-۹. نقد نظریه اسلامی کردن علوم اساسی
- ۱۴۴..... ۲-۱۰. فقه و آزادی دینی: حکم ارتداد
- ۱۴۷..... ۲-۱۱. فقه سیاسی و حقوق فردی: حدود حجاب
- ۱۴۸..... ۲-۱۲. تحول در حوزه: رابطه حوزه و حکومت

گفتار ۳. از اصلاح طلبی حوزوی تا محافظه‌کاری اسلامی

- ۱۵۱..... [بررسی موردی جامعه مدرسین حوزه علمیه قم و مجله نور علم]
- ۱۵۲..... ۳-۱. جامعه مدرسین: عراق عجم از سنت‌های حوزه دفاع می‌کند
- ۱۵۳..... ۳-۲. ریشه‌های جناح‌بندی سیاسی تهران در قم
- ۱۵۴..... ۳-۳. نور علم ارگان مدافعین سنت‌های حوزه علمیه قم
- ۱۵۵..... ۳-۴. دفاع از فقه سنتی و نقد فقه سیاسی
- ۱۵۶..... ۳-۵. مشکلات سیاسی و نقد رأی اکثریت
- ۱۵۷..... ۳-۶. دفاع از اقتصاد آزاد، نهاد بازار و مالکیت خصوصی
- ۱۵۸..... ۳-۷. مخالفت با تعاون با شرکت‌های خصوصی
- ۳-۸. مخالفت با مالیات؛
- ۱۵۹..... مخالفت با دولت بزرگ و اصل مشارکت اجتماعی مردم
- ۱۶۲..... ۳-۹. حدود اختیارات ولی فقیه؛ رابطه فقه و قانون
- ۱۶۴..... ۳-۱۰. مقاومت در برابر حکم حکومتی
- ۱۶۵..... ۳-۱۱. نفی حوزه خصوصی دین، دفاع از حوزه خصوصی اقتصادی
- ۱۶۶..... ۳-۱۲. تغییر در ساخت قدرت و افول جناح چپ اسلامی
- ۱۶۷..... ۳-۱۳. مخالفت با لیبرالیسم فرهنگی و روشنفکری دینی
- ۱۶۹..... ۳-۱۴. فلسفه سیاسی محافظه‌کاری؛ اصلاح علوم انسانی
- ۱۷۰..... ۳-۱۵. نظریه‌ی حکومت روحانی: دغدغه استقلال حوزه از حکومت
- ۱۷۲..... ۳-۱۶. محافظه‌کاری فقهی در برابر ولایت فقیه
- ۱۸۳..... بی‌گفتار: جدایی دین از دولت یا تسلط دولت بر دین؟

فصل چهارم
حکومتِ حکمتِ متعالیه
چگونه مکتب ملاصدرا به حکومت رسید؟

- گفتار ۱. میراث مدرس
 ۱۸۸ بررسی نفوذ آرای آیت‌الله سیدحسن مدرس بر آیت‌الله خمینی
- گفتار ۲. میراث فضل‌الله
 ۱۹۸ بررسی نسبت شیخ فضل‌الله نوری و آیت‌الله روح‌الله خمینی
- گفتار ۳. امام چگونه امام شد؟
 چهار «چرا» و چهار «اگر» درباره امام خمینی ۲۱۲
- ۳-۱. بازخوانی کشف‌الاسرار ۲۱۳
- ۳-۲. بازخوانی خطابه قیام ۱۵ خرداد ۲۱۵
- ۳-۳. بازخوانی پیش‌نویس قانون اساسی جمهوری اسلامی ۲۱۷
- ۳-۴. بازخوانی سیره سیاسی امام خمینی ۲۲۰
- گفتار ۴. گذار از حکومت اسلامی به جمهوری اسلامی
 بازخوانی نسبت ولایت فقیه و نهاد جمهوری ۲۲۳
- ۴-۱. نظریه جمهوری‌ها ۲۲۳
- ۴-۲. جمهوری اول (۱۳۶۸-۱۳۵۸): جمهوری انقلابی ۲۲۵
- ۴-۳. جمهوری دوم (۱۳۸۸-۱۳۶۸): جمهوری حقوقی ۲۳۳
- ۴-۴. جمهوری سوم، جمهوری حقیقی؟ آیا ممکن است؟ ۲۴۶
- گام اول؛ رهبری، رئیس «جمهوری» ۲۴۹
- گام دوم؛ پارلمانی، نهاد «حزبی»؟ ۲۵۰
- گام سوم؛ مجلس دوم در جمهوری سوم ۲۵۱
- گفتار ۵. بازگشت به سنت، احیای فقاہت
 آیت‌الله منتظری؛ فقیهی که حکمت متعالیه را به ولایت فقیه بدل ساخت ۲۵۲
- گفتار ۶. بازگشت به مطهری
 بازیابی اندیشه سیاسی آیت‌الله مرتضی مطهری ۲۶۲

پی‌آمد

فقه آزادی و آزادی فقه

- حکومت قانون و حقوق انسان ۲۷۵

دیباچه

پس از نهضت فکری «پروتستانتیسم اسلامی» و حرکت سیاسی ای که آن را «مارکسیسم اسلامی» خواندیم، در سیر تحول الهیات سیاسی مدرن در ایران به ظهور «لویاتان اسلامی» می‌رسیم.

پروتستانتیسم اسلامی لزوم اصلاح دینی و گذار از سنت دینی را طرح کرد، مارکسیسم اسلامی آن را به سلاح مبارزه آشنا کرد و با پیروزی انقلاب اسلامی دولت اسلامی تشکیل شد. دولتی که با ایدئولوژیک شدن فقه متولد شد و گرچه روشنفکران دینی (به‌خصوص روشنفکران چپ دینی) نمی‌خواستند روحانیت به قدرت برسد، اما در عمل روحانیت در فرآیند مدرنیزاسیون قرار گرفت، خود را از سنت جدا کرد، به قدرت رسید و دولت تشکیل داد.

سنت روحانیت شیعه تا پیش از انقلاب اسلامی تأسیس حکومت دینی نبود. روحانیت به‌عنوان صنفی مرکب از علمای دین (فقها، حکما و عرفا) یا در کنار حکومت‌ها (مانند حکومت صفوی) بود یا رودرروی حکومت‌ها (مانند حکومت پهلوی).